

Eskişehir İli Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısının İncelenmesi

Mehmet ÜNLÜER^{1*}

¹Meteoroloji Bölge Müdürlüğü Tahmin ve Uyarı Merkezi, Eskişehir
*e-posta: unluer2000@yahoo.com

Alındığı tarih (Received): 10.06.2016

Kabul tarihi (Accepted): 14.12.2016

Online Baskı tarihi (Printed Online): 04.04.2017

Yazılı baskı tarihi (Printed): 02.05.2017

Öz: Üretim faktörlerinden biri olan ve günümüzde önemini giderek artıran sermaye, halk arasında servet ve çoğunlukla para anlamında kullanılırken, ekonomistler doğada serbest biçimde bulunmayan fakat insan tarafından üretilmiş üretim araçları olarak tanımlanmaktadır. Tarım işletmelerinde herhangi bir sermayenin yetersizliği ya da fazlalığı, işletmelerin başarılı çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. İşletmelerin şekline ve üretimin ağırlık noktasına göre farklılık gösterebilir de, genel olarak rasyonel çalışan işletmelerde aktif sermayenin yarısını çiftlik sermayesinin, diğer yarısını işletme sermayesinin oluşturması arzu edilmektedir. Eskişehir’de tarım işletmelerinin sermaye yapılarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada 117 işletme incelenmiş aktif sermayenin işletmeler ortalamasında % 68,81’ini çiftlik sermayesinin, % 31,19’unu işletme sermayesinin oluşturduğu belirlenmiştir. Aktif sermayenin % 48,55’i toprak sermayesi, % 16,80’i bina sermayesi, % 15,21’i alet ve makine sermayesi ve % 10,81’i hayvan sermayesinden oluşmaktadır. İşletmeler genelinde sermayenin % 88,27’si öz sermayeden, % 11,73’ü ise yabancı sermayeden meydana gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sermaye, tarım, tarım işletmeleri, Eskişehir

Analyses of Observing Capital Structure of Farms in Eskişehir Province

Abstract: Capital is one of the production factors and becoming more important nowadays. It is used mostly in the meaning of money and wealth among the public while economists identify it as means of production which haven’t been found freely in the nature. The lack or excess of any capital in the agricultural enterprises has been effecting successful operation of farms in the negative direction. Even if they differ according to the structure of farm, it is desired that half of the active capital forms farm capital and the other half of it forms working capital. In this study 117 enterprises have been analyzed which is conducted to identify the capital structures of agricultural enterprises in Eskişehir. Research results showed that farm capital ratio was 68,81%, working capital ratio was 31,19 % in active capital at surveyed farms. It was determined that active capital constituted 48,55% land capital; 16,80% building capital; 15,21% machinery and equipment capital; 10,81% livestock capital. In general, 88,27 percent of the farms’ capital stock was equity while the 11,73 percent was foreign capital.

Keywords: Capital, agriculture, farms, Eskişehir

1.Giriş

Mal ve hizmet üretimi için emek, sermaye, toprak ve girişimci (müteşebbis) olarak belirlenen dört ana üretim faktörü gereklidir. Son yıllarda bazı uzmanlar buna teknoloji faktörünü de eklemektedirler. Bu faktörlerden biri olan ve günümüzde önemini giderek artıran sermaye, halk arasında servet ve çoğunlukla para anlamında kullanılırken, ekonomistler doğada serbest

biçimde bulunmayan fakat insan tarafından üretilmiş üretim araçları olarak tanımlanmaktadır. Buna göre arazi, bina, alet-makine, hayvan, bitki, tohum, gübre, ilaç, yem, su ve yakıt birer sermaye unsurudur.

Gelişmekte olan ülkelerdeki en önemli üretim faktörü sermayedir (Çiçek, 1994). Tarım işletmelerinde sermaye doğrudan doğruya saf hasılanın artmasına yardım etmektedir. Aynı

zamanda işletmelerde modern teknolojilerin kullanılmasında ve tarımda kitle üretiminin sağlanmasında sermaye önemli rol oynamaktadır. Tarım işletmelerinde yüksek düzeyde verimlilik ve rantabilite için sabit sermaye ile işletme sermayesi varlığının dengeli düzeyde olması gerekmektedir. Bu denge sağlanamadığı takdirde, işletme faaliyetlerinin başarı düzeyi düşük olmakta ve bazı aktif sermaye unsurları da verimli olarak değerlendirilememektedir (Bülbül 2006). İşletmelerin şekline ve üretimin ağırlık noktasına göre farklılık gösterebilir de, genel olarak rasyonel çalışan işletmelerde aktif sermayenin yarısını çiftlik sermayesinin, diğer yarısını işletme sermayesinin oluşturması arzu edilmektedir (Erkuş vd. 1995). Açıl ve Demirci (1984) ise % 25 toprak sermayesi, % 25 bina sermayesi, % 25 hayvan sermayesi, % 10 alet-makine sermayesi, % 10 malzeme ve mühimmat sermayesi ve % 5 para sermayesinin tarım işletmeleri için en uygun sermaye dağılımı olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada, üretim potansiyeli açısından ülkemiz tarımında önemli yeri olan Eskişehir ilindeki tarım işletmelerinin sermaye yapısı incelenmiştir.

2. Materyal ve Metot

Eskişehir ilinin toplam 14 ilçesi bulunmaktadır. Bunlardan hem ilin tarım alanlarının yarısından fazlasını oluşturan hem de tarımsal üretimin önemli bölümünü sağlayan Merkez, Çifteler ve Sivrihisar ilçeleri araştırma alanı olarak seçilmiştir. Araştırmanın ana materyalini bu ilçelerde belirlenen köylerde, 2012-2013 yılında uygulanan anketlerden elde edilen veriler ve bunların analizi ile elde edilen sonuçlar oluşturmaktadır. Çalışmada tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılmış ve örnek hacmi % 5 hata payı ve % 95 güven sınırları içinde 117 işletme olarak hesaplanmıştır.

$$n = \frac{N \cdot \sum N_h S_h^2}{N^2 \cdot D^2 + \sum N_h S_h^2} \quad (\text{Yamane 1967}) \quad (1)$$

Eşitlikte; n örnek hacmini; N popülasyondaki işletme sayısını; S_h^2 her bir tabakadaki varyansı; $D^2 = (d/t)^2$ olup d= ortalamadan izin verilen hata payı, t = çalışmada öngörülen % 95 güven

sınırına karşılık gelen değeri (1,96) ifade etmektedir. Toprak varlığının kıymet takdirinde, araştırma bölgesinde geçerli alım satım değeri ortalaması esas alınmıştır. Arazi ıslahı varlığının kıymet takdirinde, yeni yapılanlar için maliyet bedeli, eskiler için üretici ifadesine göre hâlihazır değerler dikkate alınmıştır. Bina varlığı kıymet takdirinde, yeni yapılar için maliyet bedeli, eski yapılar için üretici ifadesine göre yenileme değerleri esas alınmıştır. Bitki varlığı kıymet takdirinde, meyvesiz ağaçlarda yerindeki odun değeri ve yeni tesisler için kurulum masrafları esas alınmıştır. Tarla demirbaşı varlığı kıymet takdirinde, gelecek yılki üretim için yapılan faaliyetlerin maliyet bedelleri esas alınmıştır. Alet makine varlığı kıymet takdirinde, yeniler için maliyet bedeli, eskiler için alım satım değerleri ortalaması esas alınmıştır. Hayvan varlığı kıymet takdirinde, işletme dışından alınanlarda maliyet bedeli, işletmede yetiştirilenler için emsal bedeli esas alınmıştır. Malzeme-mühimmat sermayesi kıymet takdirinde, satın alınanlar maliyet bedeli, satılabilecek olanlar net piyasa değeri üzerinden değerlendirilmiştir. Para mevcudu ve borçların tespitinde ise çiftçi ifadesi esas alınmıştır. Tarım işletmelerinin sermaye yapısının analizinde, sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması esas alınmıştır. İşletmelerin sahip oldukları sermaye unsurları yılsonu değerleri ile belirtilmiştir. Aktif sermaye içerisinde yer alan toprak sermayesinin hesaplanmasında, işletmelerin aynı bazda değerlendirilmesi amacıyla, işletme sahiplerinin mülk arazi değerlerine, kiraya ve/veya ortağa tuttukları arazinin değeri de ilave edilmiştir. Kiraya ve/veya ortağa tutulan arazilerin değeri, aktif sermaye içerisinde gösterildiği gibi pasif sermaye içinde de yer almıştır (Erkuş 1979).

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. İşletmelerin genel özellikleri

İncelenen işletmelerde işletme arazisinin % 85,93 'ü mülk arazi, % 12,95 'i kiralanan arazi ve % 1,12 'si ortakçılıkla kullanılan araziden oluşmaktadır. Ortalama 162,93 dekar olan işletme arazisinin % 99,26 'sı tarla arazisinden meydana gelmektedir ve bunun da % 61,00 'i buğday, arpa

ve şeker pancarı ekimine ayrılmıştır. Toplam işlenen alanın sadece % 0,66'sını sebze ve % 0,08'ini ise meyve arazileri oluşturmaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre, aynı dönemde Eskişehir genelinde 26.685 işletme 3.355.553 dekar alanda üretim gerçekleştirirken işletme başına ortalama arazi genişliği 125,75 dekadır. Toplam alan içinde kira ve ortaklıkla işlenen alan oranı ise % 13,34'dür.

İşletmeler ortalamasında aile nüfusu 4,51'dir. İşgücünün esas kaynağı olan 15-49 yaş arasındaki nüfus, toplam nüfusun % 45,45 ile önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. 14 ve daha küçük yaşta olanların oranı % 33,71 olup, bu durum işletmelerde işgücü potansiyeli bakımından önemli olan genç nüfusun fazla bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca aile nüfusunun % 51,70'ini erkek, % 48,30'unu kadınlar oluşturmaktadır.

İncelenen işletmelerdeki 7 yaş ve üstündeki bireylerin % 51,63'ü ilköğretim mezunu, % 30,18'i orta öğretim mezunu, % 10,37'si okur-

yazar ve % 3,91'i ise yüksek okul mezunudur. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise % 3,91'dir.

Aile işgücü potansiyelinin hesaplanmasında, bölgede doğa koşullarının 300 gün çalışılabileceği kabul edilmiş, sürekli hastalık, askerlik, eğitim vb. nedenlerle işgücü kullanımının mümkün olmadığı günler değerden çıkartılmıştır. Elde edilen değerler, yaş ve cinsiyeti esas alan katsayılarla çarpılarak erkek işgücüne (EİG) çevrilmiştir. İşletmeler genelinde aile işgücü 644,78 EİG'dir. Bunun % 77,34'ü işletmede, % 5,58'i işletme dışında kullanılırken, potansiyel işgücünün % 17,08'i kullanılmamaktadır. Bunun çeşitli alanlarda değerlendirilmesi ekonomik katkı sağlayacaktır.

3.2. İşletmelerin sermaye yapıları

Tarımsal üretim faaliyetinde kullanılan bütün sermaye unsurları, aktif sermayeyi meydana getirmektedir (İnan 1994). Aktif sermaye, çiftlik sermayesi ve işletme sermayesinden oluşmaktadır. İşletmeler ortalamasında toplam aktif sermaye 396.610,0 TL'dir ve bunun % 68,81'ini çiftlik sermayesi, % 31,19'unu işletme sermayesi oluşturmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. İncelenen işletmelerde aktif sermayenin dağılımı

Table 1. Active capital for surveyed farms

Sermaye Nevileri		Ortalama		Dekara Düşen Sermaye (TL)
		TL	%	
Çiftlik Sermayesi	Toprak Sermayesi	192.565,33	48,55	1.181,89
	Arazi Islahı Sermayesi	7.055,56	1,78	43,30
	Bina Sermayesi	66.644,44	16,80	409,04
	Bitki Sermayesi	6.652,99	1,68	40,83
	Toplam	272.918,32	68,81	1.675,06
İşletme Sermayesi	Alet-Makine Sermayesi	60.319,79	15,21	370,22
	Hayvan Sermayesi	42.862,77	10,81	263,07
	Mal.Müh. Sermayesi	4.706,29	1,19	28,89
	Para Sermayesi	15.802,83	3,98	96,99
	Toplam	123.691,68	31,19	759,17
Genel Toplam		396.610,00	100,00	2.434,23

Tarım işletmelerinde herhangi bir sermayenin yetersizliği ya da fazlalığı, işletmelerin başarılı çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Rantabl çalışabilmek için gerekli sermayelerden her birinin belirli oranlarda bulunması gerekmektedir. İşletmelerin şekline ve üretimin ağırlık noktasına göre farklılık gösterebilir de, genel olarak rasyonel çalışan işletmelerde aktif sermayenin yarısını çiftlik sermayesinin, diğer yarısını işletme sermayesinin oluşturması arzu edilmektedir (Erkuş vd. 1995). Aktif sermayenin işletmeler ortalamasında % 68,81'ini çiftlik sermayesi, % 31,19'unu işletme sermayesinin oluşturduğu belirlenmiştir. Bu durum aktif sermaye unsurlarının rasyonel bir şekilde dağılmadığını göstermektedir. Bunun başlıca sebebi toprak sermayesinin fazlalığı ile işletme sermayesi unsurlarından, malzeme-mühimmat ve hayvan sermayesinin yeterli düzeyde olmamasındandır. Birim arazi başına düşen aktif sermaye miktarı 2.434,23 TL'dir. Dekara 1.675,06 TL çiftlik sermayesi, 759,17 TL işletme sermaye düşmektedir.

A. Çiftlik sermayesi: Duran (sabit) varlıklar olarak da tanımlanan bu sermaye grubu, çıplak toprak (toprak sermayesi), toprağa bağlı bir halde bulunan arazi ıslahı sermayesi, binalar (bina sermayesi) ve toprağa bağlı bitkilerden (bitki sermayesi) oluşmaktadır (Erkuş vd. 1995).

Toprak sermayesi: Çiftlik sermayesinin en önemli unsurlarından biri toprak sermayesidir. Araştırmada toprak sermayesi, tarla ve bahçe (meyvelik, sebzelik) arazisinin çıplak toprak kıymetleri dikkate alınarak hesaplanmıştır. Toprak sermayesi çiftlik sermayesinin % 70,56 aktif sermayenin ise % 48,55'ini oluşturmaktadır. Toprak sermayesinin sermaye grupları içerisinde büyük pay alması, tarım işletmelerinin ekstansif çalışmalarının bir ürünü olarak gösterilmektedir. Ülkemizde yapılan benzer birçok çalışmada da toprak sermayesinin, toplam sermaye içinde büyük pay aldığı görülmektedir (Bülbül 1979, Artukoğlu 1993, Ceyhan 1994, Güneş 2004, Aksoyak 2004, Engiz 2007).

Arazi Islahı sermayesi: Arazinin verim gücünü uzun bir süre artırmak amacıyla toprağa

yapılan sermaye ve iş yatırımları toplamı, arazi ıslahı sermayesini meydana getirmektedir (Bülbül 1973). İşletme arazisi büyüklüğüne paralel olarak artan arazi ıslahı sermayesi, tüm işletmeler ortalamasında 7.055,56 TL'dir.

Bina sermayesi: Üretime doğrudan katkısı olmayan ancak işletme nüfusunun, işletmedeki ürünlerin ve işletme sermayesi unsurlarının korunmasına yardım ederek, üretime dolaylı etkilerde bulunan önemli bir sermaye grubunu oluşturmaktadır (Bülbül 1973). Bina sermayesi çiftlik sermayesinin % 24,42'sini, aktif sermayenin ise % 16,80'ini oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında bina sermayesinin % 57,97'sini konut değeri oluşturmaktadır. Bunu % 19,48 ile depo ve % 18,60 ile de ahır kıymeti izlemektedir

Bitki sermayesi: Tarım işletmelerinde bitki sermayesi; toprağa bağlı olan bütün kültür bitkileri, hâlihazırda büyümekte olan veya gelecek üretim döneminde büyüyecek olan ürün için tarlaya yapılmış masrafları kapsamına alan tarla demirbaşından oluşmaktadır (Bülbül 1979). İncelenen işletmelerde bitki sermayesini meyve ağaçları ve tarla demirbaşı kıymetleri oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında, bitki sermayesinin % 65,31'ini tarla demirbaşı kıymeti meydana getirmektedir. İklim şartlarının bölgede meyveciliğe uygun olmaması bu sermaye unsurunun değerini azaltırken, anketin yapıldığı dönemde kışlık ürün ekiminin yapılmış olması, tarla demirbaşı kıymetini artırmıştır. Bitki sermayesi değeri işletmeler ortalamasında 6.652,99 TL'dir.

B. İşletme sermayesi: Alet ve makine, hayvan, malzeme ve mühimmat ile para sermayelerinden oluşmaktadır. İşletme sermayesi, sabit sermayenin fonksiyonel olması bakımından işletme içerisinde büyük bir öneme sahiptir.

Alet ve Makine Sermayesi: Cansız demirbaş olarak da isimlendirilen alet ve makine sermayesi, bitkisel ve hayvansal üretimi dolaylı yoldan etkileyerek verim üzerine etkide bulunmaktadır. Tarımsal üretimde kullanılan çeşitli alet ve makinelerin toplam değeri, bu sermaye grubunu oluşturmaktadır. Tarımsal işletmelerde çiftlik sermayesini daha verimli hâle getirmede

kullanılan alet ve makineler, bazı üretim dallarında işgücü yerine ikame olmaktadır (Güneş 1999). Ortalama 60.319,79 TL olan alet-makine sermayesi işletme büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır ve büyük bölümünü (% 62,51) traktör teşkil etmektedir. İşletme sermayesinin % 48,77'sini, aktif sermayenin ise % 15,21'ini alet ve makine sermayesi oluşturmaktadır.

Hayvan Sermayesi: Tarımsal üretim faaliyetine doğrudan ve dolaylı olarak katılan hayvan varlığı (irat ve iş hayvanları), işletmelerin hayvan sermayesini oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama 42.862,77 TL olan hayvan sermayesinin % 59,12'sini büyükbaş, % 40,25'ini ise küçükbaş hayvanlar teşkil etmektedir. Kümes hayvanları ise hemen hemen her işletmede sadece aile ihtiyacını karşılayacak sayıda olduğundan ortalamasının % 0,63'ü kadardır. İşletme sermayesinin % 34,65'ini, aktif sermayenin ise % 10,81'ini hayvan sermayesi oluşturmaktadır.

Malzeme ve Mühimmat Sermayesi: İşletmelerin ambarında bulunan tohumluk, yem, gübre, ilaç, yakıt, yakacak ve temizlik maddeleri ile pazarda satılmak üzere ayrılan ürünlerin değerlerinden oluşmaktadır. İşletmeler ortalamasında malzeme ve mühimmat sermayesinin % 32,87'sini satılmak üzere ayrılan ürünlerin kıymetleri teşkil etmektedir. Bunu hayvancılık işletmelerinin depolarda bulundurduğu yemlikler ile tohumluğa ayrılan ürünler takip etmektedir. Malzeme ve mühimmat sermayesi, işletme sermayesinin % 3,80 'ini, aktif sermayenin ise % 1,19'unu oluşturmaktadır.

Para sermayesi: İşletmelerin üretim faaliyetlerinin devamı ve başarısı için malzeme ve

mühimmat sermayesi yanında, kullanılmaya hazır ve yeter miktarda para sermayesine ihtiyaç vardır. Bu miktar işletme büyüklüğü, üretim deseni, işletme organizasyonu gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. İşletmelerin mevcut para varlığı ve alacaklardan oluşan para sermayesi, bir mübadele aracı olarak likidite yüksekliği nedeniyle kolaylıkla diğer sermaye çeşitlerine dönüşebilmektedir (Bülbül 1973). İncelenen işletmelerde para sermayesi işletmeler ortalamasında aktif sermayenin % 3,98'ini, işletme sermayesinin ise % 12,78'ini oluşturmaktadır. Bu sermayenin büyük bölümü (% 89,24) alacaklardan oluşmaktadır. Para sermayesi hesaplanırken işletmelere verilen mazot, gübre, fark, sertifikalı tohumluk, hayvan ve yem destekleme ödemeleri de işletmelerin alacaklarına eklenmiştir.

C. Pasif Sermaye: İşletmelerin üçüncü şahıslara karşı olan her türlü borçları ile öz kaynaklar, pasif sermayeyi meydana getirmektedir. İncelenen işletmelerde pasif sermaye, yabancı sermaye ile öz sermayeden oluşmaktadır.

Yabancı sermaye: Yabancı sermaye işletmelerin başkalarına karşı yükümlülük taşıdığı kıymetlerden oluşmaktadır. Böylece devlete, kişilere, bankalara ve kooperatife olan borçlar yanında, aktif sermayede toprak varlığına dâhil edilen kira ve ortağa tutulan arazinin kıymet karşılığı da yabancı sermayede gösterilmiştir (Rehber ve Erkuş 1984). İncelenen işletmelerde yabancı sermaye durumu Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. İncelenen işletmelerde yabancı sermaye
Table 2. Foreign capital for surveyed farms

	Ortalama	%
	TL	
Borçlar (1)	26.184,36	56,30
Kiralanan arazi değeri (2)	20.322,22	43,70
Yabancı Sermaye (1+2)	46.506,58	100,00

İşletmeler genelinde yabancı sermayenin % 56,30'unu borçlar, % 43,70'ini ise kiralanan ve

ortağa tutulan arazi değeri oluşturmaktadır. İşletmelerde dönem sonu borçların dağılımında;

TCZB % 62,4, TKK % 14,6, Denizbank % 4,7, diğer bankalar % 8,1, esnaf ve diğer şekiller % 6 oranındadır.

Öz sermaye: Üretim faaliyetine katılan bütün sermaye unsurlarını içeren aktif sermaye toplamından, işletmede bulunan bütün yabancı

sermaye unsurlarının çıkartılması ile işletmelerin öz sermayeleri bulunmaktadır. Öz sermaye, işletmenin kendine ait olan kaynakları toplamından oluşmaktadır (Güneş 2004). İşletmelerin öz sermaye durumları Çizelge 3’de hesaplanmıştır.

Çizelge 3. İncelenen işletmelerde öz sermaye

Table 3. Capital stock for surveyed farms

Öz Sermaye Nevileri	Ortalama	%
	TL	
Aktif Sermaye (1)	396.610,00	100,00
Yabancı Sermaye (2)	46.506,58	11,73
Öz Sermaye (1-2)	350.103,42	88,27

İşletmeler genelinde sermayenin % 88,27’si öz sermayeden, % 11,73’ü ise yabancı sermayeden meydana gelmektedir.

Cari Oran: Döner sermaye değerinin kısa vadeli kredilere bölünmesi ile bulunan cari oran, işletmenin borç ödeme kapasitesini gösteren bir ölçüdür. Bu oranın 1’den büyük olması gerekir. Birden küçük oran işletmede döner sermayenin yeterli düzeyde olmadığını ve bu nedenle mevcut döner sermaye ile kısa vadeli borçların ödenemeyeceğini gösterir. Cari oranın 2 civarında olması iyi, 1,5 -2 arasında olması yeterli kabul edilir. Bu oranın 2’den büyük olması stoklarda fazlalık ve yatırımlarda bir aksaklık anlamına gelebilir (İnan 1998). Cari oran işletmeler ortalamasında 0,72 olarak hesaplanmıştır. Cari oranların 1’den küçük çıkması, işletmelerin döner sermaye değerinin yeterli düzeyde olmadığını, bu nedenle mevcut döner sermaye ile kısa vadeli borçların ödenemeyeceğini göstermektedir.

Likidite Oranı: Likit varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesiyle bulunan mali orana likidite oranı denir. Bu oranın genelde 1 civarında olması istenir. Likidite oranı çok yüksek ise, işletmedeki sermayenin bir kısmı tam olarak kullanılamıyor demektir (İnan 1998). İşletmeler ortalamasında likidite oranı 0,42 hesaplanmıştır. Bunun anlamı likit varlıklarla kısa vadeli borçların % 42’sinin ödenebileceğidir. İncelenen işletmelerde likit varlık değerinin düşüklüğü, likidite oranının

istenilen 1 oranının oldukça altında çıkmasına neden olmuştur.

4. Sonuçlar

İncelenen işletmelerde bazı sermaye gruplarının yetersizliği, özellikle de arazi ıslahı, bina ve hayvan sermayesinin az olması toprak sermayesinin aktif sermaye içindeki payının artmasına neden olmaktadır. Toprak verimliliğini korumak ve artırmak için yapılan yatırımları içeren arazi ıslahı sermayesinin az olması pahalı yatırımlar gerektiriyor olmasına bağlanabilir. Ayrıca bu sermaye grubunun az olması arazi verimliliğini de önemli ölçüde azaltmaktadır. Bina ve hayvan sermayesi düşük olan işletmelerin, son yıllarda hayvancılık sektörüne uygulanmakta olan indirimli kredilere yönelmeleri, hayvan sermayesinde artış sağlarken, toprak sermayesi payında da azalma sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu yatırıma bağlı olarak kurulacak ahır, depo ve yemlik gibi tesisler bina sermayesi payını artırarak, sermayenin daha dengeli dağılmasını sağlayacak diğer önemli bir adım olarak görülmektedir.

Ülkemizde yapılan benzer çalışmaların bir çoğunda olduğu gibi araştırma yapılan işletmelerde dönen varlıkların yetersizliği cari oran ve likidite oranının istenilen seviyenin altında çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanında istenilen oranın altında olan para sermayesinin

büyük bölümünün de destekleme ödemelerinden meydana geldiği belirlenmiştir. Üretim süresinin uzunluğu, sermayenin yavaş devretmesi, risk ve belirsizliklerin fazlalığı ve ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar sebebiyle tarımda gelir seviyesi genel olarak düşük ve düzensizdir. Bu nedenle işletmelerin hem finans hem de işletme yönetiminin gereklerini yerine getirmeleri, imkanları ölçüsünde sulama yatırımlarına yönelmelerinin, ürün çeşitliliğinin ve verimin artmasına bağlı olarak gelir artışına ve risklerin dağıtılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca 2013 yılında il genelindeki ekili alanın % 8,2'si, hayvan varlığının ise sadece % 1,4'ü sigortalıdır. Doğal olayların felakete dönüşmesini engelleyici bir araç olan tarım sigortaları ile üretimin devamlılığı sağlanarak, hem üretici hem de devletin ekonomik kayıpları azaltılabilir.

Kaynaklar

- Açıl AF, Demirci R (1984). Tarım ekonomisi dersleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Aksoyak Ş (2004). Konya ili Sarayönü ilçesi tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve planlanması, Doktora Tezi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Artukoğlu MM (1993). Tarımsal kredinin tarım sektörünün gelişmesindeki önemi ve Manisa Merkez ilçe tarım işletmelerinde tarımsal kredi kullanımının analizi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD, İzmir
- Bülbül M (1973). Adana Ovası tarım işletmelerinin ekonomik yapısı finansman ve kredi sorunları, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bülbül M (1979). Bafra ilçesi tütün işletmelerinin ekonomik yapısı yatırım ve cari harcamaların dağılımı ve bunların gelir üzerine etkisi, A.Ü.Z.F Yayın No: 710, Ankara.
- Bülbül M (2006). Tarımsal işletmelerin finansmanı, A.Ü. Basımevi, Ankara.
- Ceyhan V (1994). Samsun ili Çarşamba ilçesinde pazara yönelik sebzeçiliğe yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi, A.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Coşkun S (2004).
- Çiçek A (1994). Tokat ilinde seçilmiş bir yöredeki tarım işletmelerinin sermaye bileşimi ve kredi kullanımı üzerine bir araştırma, GOP Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı 11, s 17-29.
- Engiz MA (2007). Türkiye'de patates tohumluğu üretiminin ekonomik yönden değerlendirilmesi Nevşehir örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara.
- Erkuş A (1979). Ankara ili Yenimahalle ilçesinde kontrollü kredi uygulaması yapılan tarım

- işletmelerinin planlanması üzerine bir araştırma, A.Ü.Z.F Yayınları No:709, Ankara.
- Erkuş A, Bülbül M, Kıral T, Açıl F, Demirci R (1995). Tarım ekonomisi, A.Ü.Z.F Yayınları No: 417, Ders Kitabı:1435, Ankara.
- Güneş E (1999). Bursa ilinde sanayiye yönelik sözleşmeli sebze üreten tarım işletmelerinin ve sebze işleme sanayinin ekonomik analizi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara.
- Güneş E (2004). Tarım işletmelerinde kredi taleplerinin doğrusal programlama yöntemiyle belirlenmesi Kırşehir ili Merkez ilçesi tarım işletmeleri araştırması. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- İnan İH (1994). Tarım ekonomisi, Hasat Yayıncılık, III. Baskı, Tekirdağ.
- İnan İH (1998). Tarım ekonomisi ve işletmeciliği, Genişletilmiş 4. Baskı, Avcı Ofset, Tekirdağ.
- Rehber E, Erkuş A (1984). Nevşehir'de patates üreten tarım işletmelerin ekonomik analizi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayın No: TE-1 s.1-18, Ankara.
- Yamane T (1967). Statistics: an introductory analysis. 2nd Edition, Newark OH, USA.